

ОСНОВНИ СУД У БИЈЕЉИНИ

ПРАКТИЧНИ ВОДИЧ ЗА КОМУНИКАЦИЈУ СА СУДОМ

ОСНОВНЕ СМЈЕРНИЦЕ

ПРИСТУП ИНФОРМАЦИЈАМА

ПРАВНИ ПОЈМОВНИК

Аид Ханушић, Николина Трифковић, Азра Чивић

ПРАКТИЧНИ ВОДИЧ ЗА КОМУНИКАЦИЈУ СА СУДОМ

Бијељина, децембар 2022. године

**ПРАКТИЧНИ ВОДИЧ
ЗА КОМУНИКАЦИЈУ СА СУДОМ**

Издавач:

ОСНОВНИ СУД У БИЈЕЉИНИ
„ПРИМАПРОМ“ д.о.о. Бања Лука

За издавача:

Аид Ханушић, предсједник Основног суда у
Бијељини

Аутори:

Аид Ханушић, *MA iur.*
Николина Трифковић, *LL.M.*
Азра Чивић, *dipl. iur.*

Штампа:

„ПРИМАПРОМ“ д.о.о. Бања Лука

САДРЖАЈ

ПРЕДГОВОР	7
О ОСНОВНОМ СУДУ У БИЈЕЉИНИ	8
ЗАКОНСКА РЕГУЛАТИВА О ЈАВНОСТИ	10
ОПШТЕ СМЈЕРНИЦЕ ЗА НОВИНАРЕ.....	12
ПРИСТУП ИНФОРМАЦИЈАМА	17
ПРАВНИ ПОЈМОВНИК	19

ПРЕДГОВОР

Медији имају важну и уставом заштићену улогу информисања и едукације јавности, те такођер вриједну улогу у јавном надзору над државним институцијама, укључујући судовима.

Сврсисходном и благовременом комуникацијом између судова и интерних или екстерних заинтересованих страна, Основни суд у Бијељини тежи повећању повјерења јавности у рад судова и јачању подршке правосудном систему у цјелини.

Судови морају да заузму позитиван приступ и проактивну улогу у комуникацији са медијима, те је овај Водич корак ближе томе. Судство и новинари који прате њихов рад имају заједнички циљ, а то је да јавност добија благовремене, поуздане и разумљиве информације о судовима и њиховом раду, како би се избјегао информативни вакуум, али и ширење дезинформација. Битно је истаћи да су медији посредници у комуникацији са правом публиком, обзиром да је циљ суда да комуницира са читаоцима, слушаоцима и гледаоцима. Они су средство којим се комуникација остварује, посредници између власти и јавности, информатори јавности о свим релативно важним темама за друштвену заједницу, а све у циљу формирања јавног мнијења.

Практични водич за комуникацију са судом намијењен је првенствено новинарима, али и свим заинтересованим лицима, ради лакшег сналажења у комуникацији са Судом и добијања благовремених информација. Водич има за циљ да помогне новинарима у обављању својих професионалних дужности приликом извјештавања о раду Основног суда у Бијељини – предметима, лицима и поступцима, односно да се исти упознају са праксом и правилима приступа информацијама и извјештавања у Основном суду у Бијељини.

Аутори

О ОСНОВНОМ СУДУ У БИЈЕЉИНИ

Контакт информације

ОСНОВНИ СУД У БИЈЕЉИНИ

Бука Караџића број 3,
76300 Бијељина

Централа: 055/224-910
Секретар суда: 055/224-910
Тех. секретар: 055/201-343
Fax: 055/201-343

ОДЈЕЉЕЊЕ У ЛОПАРАМА

Цара Душана број 40,
75240 Лопаре

Централа: 055/650-258

E-mail: ossudbn@teol.net

Судску власт врше судови који су самостални и независни у оквиру дјелокруга и надлежности одређене законом. Судови у свом раду поступају потпуно непристрасно и одлуке доносе у разумном року. Свако у Босни и Херцеговини дужан је да поштује правоснажну и извршну судску одлуку. Судови се оснивају и укидају законом.

Рад судова је јаван, уколико није другачије одређено законом. Јавност рада суда обезбјеђује се јавним расправљањем пред судовима, објављивањем састава суда, давањем обавјештења јавности у току судског поступка, под условима предвиђеним законом. Јавност рада се остварује и објављивањем судских одлука и других информација од интереса за јавност, уз претходно уклањање личних података. Основни суд у Бијељини је суд опште надлежности. Основан је за

подручје града Бијељина и општина Угљевик и Лопаре. Надлежан је да у првом степену суди:

- у **кривичним предметима**: за кривична дјела за која је законом прописана као главна казна-новчана казна или казна затвора до десет година, за кривична дјела за која је посебним законом одређена надлежност основног суда, за кривична дјела за која је Суд Босне и Херцеговине пренио надлежност на основни суд, за било који кривични поступак против малољетника, да поступа током истраге и након подизања оптужнице у складу са законом, да

одлучује о ванредним правним лијековима када је то законом превиђено, да одлучује о брисању осуде и престанку мјера безбједности и правних посљедица осуде, на основу судске одлуке, да поступа по молбама за помиловање у складу са законом,

- **у грађанским предметима:** у свим грађанским споровима, у ванпарничном поступку,

- **у прекршајним предметима:** у свим прекршајним предметима, о захтјевима за понављање прекршајног поступка,

- **у другим предметима:** да спроводи извршни поступак, да одређује мјере обезбјеђења, да рјешава у посебним поступцима, да пружа правну помоћ судовима у Босни и Херцеговини, да врши послове међународне правне помоћи, ако законом није одређено да неке од тих послова врши окружни суд, да врши послове уписа регистрације удружења грађана и да врши друге послове одређене законом.

У организационој структури Основног суда у Бијељини образовано је пет судских одјељења: кривично одјељење, прекршајно одјељење, парнично одјељење, ванпарнично одјељење и извршно одјељење. Одјељење ван сједишта суда, у Лопарама, основано је 01.02.2017. године. Судским одјељењем руководи предсједник одјељења, кога поставља предсједник суда и то годишњим распоредом послова.

Предсједник суда одговоран је за руковођење цјелокупним судом и судском управом. Предсједник представља суд пред другим органима и организацијама.

Секретар суда помаже предсједнику суда у обављању послова судске управе, одговоран је за правилно и благовремено обављање административних, техничких и финансијских послова у суду и обавља послове који су у вези са односима са јавношћу.

Поред предсједника суда и секретара, у Основном суду у Бијељини раде судије, стручни сарадници и административно-технички радници. Суд има и приправнике-волонтере, који су дијелом укључени и у рад са судијама, а све у циљу ефикасности рада суда.

ЗАКОНСКА РЕГУЛАТИВА О ЈАВНОСТИ

Један од начина јачања повјерења грађана у законит рад суда је омогућавање јавности да врши увид у рад суда. Процесни закони садрже начело јавности као један до основних елемената права на правично суђење које је загарантовано чланом 6. Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода.

Кривични поступак.

Законом о кривичном поступку Републике Српске прописано је да је главни претрес јаван. На главном претресу могу присуствовати само пунољетна лица која не смију носити носити оружје или опасно оруђе, осим чувара оптуженог и лица којима то дозволи судија, односно предсједник вијећа. Од отварања засиједања па до завршетка главног претреса судија, односно вијеће може у свако доба, по службеној дужности или по приједлогу странака и браниоца, али увијек по њиховом саслушању, искључити јавност за цио главни претрес или један његов дио, ако је то у интересу државне безбједности или ако је то потребно ради чувања државне, војне, службене или важне пословне тајне, чувања јавног реда, заштите морала у демократском друштву, личног и интимног живота оптуженог или оштећеног или заштите интереса малољетника или свједока. Одлуку од искључења јавности доноси доноси судија, односно вијеће рјешењем које мора бити образложено и јавно објављено, а које рјешење се може побијати само у жалби на пресуду. Искључење јавности у кривичном поступку се не односи на странке, браниоца, оштећеног, законског заступника и пуномоћника. Судија, односно вијеће може допустити да главном претресу на коме је јавност искључена буду присутна службена лица, научни и јавни радници. Такође, на захтјев оптуженог може допустити присуство и његовом брачном, односно ванбрачном другу и блиским сродницима, уз упозорење да су дужна да као тајну чувају све оно што су на претресу сазнала и указаће им да одавање тајне представља кривично дјело. Изрека пресуде ће се увијек прочитати у јавном засједању, чак и у ситуацијама када је јавност била искључена на главном претресу, али ће вијеће одлучити хоће ли и колико искључити јавност приликом објављивања разлога пресуде.

Прекршајни поступак.

Законом о прекршајима Републике Српске прописана је такође јавност претреса, коме могу присуствовати пунољетна лица уз забрану ношења оружја или опасног оруђа, што се не односи на чувара окривљеног. Суд може од почетка до завршетка претреса искључити јавност по службеној дужности или по приједлогу странке, али увијек по њиховом саслушању ако је то потребно ради чувања тајних података, чувања јавног реда, заштите морала, заштите интереса малољетног лица или заштите личног или породичног живота окривљеног или оштећеног.

Парнични поступак.

Закон о парничном поступку Републике Српске је, између осталог, прописао да је главна распада јавна, да расправи могу присуствовати само пунољетна лица која не смију носити оружје или опасно оруђе, осим полиције у вршењу дужности. Даље, закон прописује да суд може искључити јавност за цијелу главну расправу или један њен дио ако то захтијевају интереси чувања службене, пословне или личне тајне, заштита интереса малољетника, интереси јавног реда или разлози морала, као и када се мјерама за одржавање реда не би могло обезбиједити несметано одржавање расправе. Лица на која се не односи искључење јавности су: странке, њихови законски заступници, пуномоћници, умјешачи и Омбудсмен Републике Српске. У одређеним приликама суд може дозволити да главној расправи на којој је јавност искључена присуствују поједина службена лица, као и научни и јавни радници, ако је то од интереса за њихову службу, односно научну или јавну дјелатност, уз упозорење да су дужна да као тајну чувају оно што су на расправи сазнала, а што није већ познато јавности и упозориће их на посљедице одавања тајне. О искључењу јавности одлучује суд рјешењем које мора бити образложено и јавно објављено, а које се може побијати само у жалби на пресуду.

Ванпарнични поступак.

Закон о ванпарничном поступку Републике Српске прописује да је ванпарнични поступак јаван увијек, чак и код проглашења несталих лица умрлим и доказивања смрти, осим у поступку у коме се одлучује о личним и породичним стањима.

ОПШТЕ СМЈЕРНИЦЕ ЗА НОВИНАРЕ

Редовним праћењем и извјештавањем о судским поступцима уз поштовање права свих учесника у поступку, новинари доприносе изградњи правне државе. Судови су јавне институције у којима је дозвољен приступ представницима медија и широј јавности. Новинари имају исти приступ судовима и судским списима као и остали чланови јавности. Међутим, правосуђе се разликује од осталих грана власти, што често утиче на искуство у извјештавању од стране новинара, о чему треба посебно водити рачуна.

Правна терминологија.

Новинарима није потребна диплома правног факултета да би извјештавали о судовима, али је битно разумјети и бити у стању превести правне појмове и процедуре циљаној публици. Ради олакшања овог задатка, на крају Водича налази се преглед основних правних појмова.

Јединственост.

Одредбе Закона о судовима РС¹ уређују надлежност, организацију и функционисање судова у Републици Српској, те је битно разумјети разлику између њих, а нарочито надлежност Основног суда у Бијељини у односу на друге правосудне институције (судове посебне надлежности, судове више инстанце, тужилаштво, правобранилаштво). Сваки суд, односно правосудна институција су јединствени, те разумијевање ових разлика олакшава прикупљање вијести и побољшава квалитет извјештавања.

Самосталност и непристрасност.

Независност правосуђа од законодавне и извршне власти представља предуслов за владавину права. Судија обавља судијску функцију независно, на основу закона и властите процјене чињеница, подржавајући независност правосуђа са индивидуалног и институционалног аспекта. Судску одлуку може преиспитивати само надлежни суд поводом правних лијекова у поступку прописаним законом.

¹ Службени гласник Републике Српске, број 37/12, 44/15 и 100/17.

Претпоставка невиности.

Закон о кривичном поступку Републике Српске² садржи један од основних принципа кривичног поступка – претпоставка невиности: *„Свако се сматра невиним за кривично дјело док се правоснажном пресудом не утврди његова кривица.“*

Овај принцип, који је загарантован и (Европском) Конвенцијом за заштиту људских права и основних слобода, која се заједно са својим протоколима директно примјењује у Босни и Херцеговини, подразумијева да искључиво суд након спроведеног кривичног поступка својом одлуком може утврдити да је одређено кривично дјело извршено, те стога приликом медијског извјештавања, све до правоснажности пресуде којом се лице оглашава кривим, треба користити терминологију која не прејудицира кривицу.

Званичност поступка.

Судије и судско особље не смију расправљати о активним предметима. Контакт суда са новинарима остварује се кроз комуникацију са портпаролом суда или *Press* службом. Судије „говоре“ кроз писмене одлуке. Новинари се морају ослонити на судске поступке као свој примарни извор информација. Како је прописано Кодексом судијске етике³ судија не даје било какав коментар у јавности или приватно, како у вези предмета у којем поступа или у којем би могао поступати, тако ни у предметима другог судије, а који би оправдано могао изазвати сумњу у његову непристрасност или би могао представљати непримјерен утицај.

Фотографисање и телевизијско снимање.

Законом о кривичном поступку Републике Српске и Правилником о унутрашњем судском пословању Републике Српске⁴ предвиђено је да је у судници забрањено телевизијско снимање. Судија, односно предсједник вијећа може дозволити телевизијско снимање у судници непосредно прије почетка главног претреса. Предсједник суда може дозволити телевизијско снимање дијела главног претреса који се односи на читање оптужнице и објаву

² Службени гласник Републике Српске, број 53/12, 91/17, 66/18 и 15/21, члан 3.

³ Службени гласник Босне и Херцеговине, број 13/06, 24/15 и 94/18, члан 2.4.

⁴ Службени гласник Републике Српске, бројеви 9/14, 71/17, 67/18 и 6/19, члан 122.

пресуде, а само изузетно може се дозволити такво снимање цијелог тока главног претреса. Ако је одобрено телевизијско снимање цијелог тока главног претреса, судија, односно предсједник вијећа може на главном претресу, из оправданих разлога, одлучити да се поједини дијелови главног претреса не снимају. Телевизијско снимање обавља се под надзором судије, односно предсједника вијећа на начин који осигурава несметан ток поступка, ред у судници и поштовање достојанства суда.

Присуство суђењима.

Како је већ раније речено, поступци пред Основним судом у Бијељини су по правилу јавни, што подразумијева да главним претресима и главним расправама могу присуствовати пунољетна лица, дакле и новинари. Само изузетно, у циљу заштите законом предвиђених интереса и под посебним околностима, суд може донијети одлуку о искључењу јавности. С тим у вези, на својој званичној интернет страници, Основни суд у Бијељини редовно објављује распоред суђења на свим рефератима, у којем се наводи датум одржавања, сатница, број предмета, поступајући судија/вијеће, радња у поступку, као и странке у предмету, а исто се може пронаћи у категорији Огласна табла/Распоред суђења/Пратећи документи. Због ограничених просторних капацитета у Суду, пожељно је да се новинари који желе да прате одређено суђење благовремено најаве Судској управи, ради обезбјеђивања потребних услова за несметано присуствовање суђењу. У случају да због велике заинтересованости за праћење одређеног суђења није могуће обезбиједити потребан простор за све, мјеста ће се додјељивати према реду првенства најаве.

Портпарол суда.

Послове у вези са односима са јавношћу кроз улогу портпарола обавља секретар суда. Улога портпарола суда јесте да кроз комуникацију са јавности обезбиједи транспарентност у раду суда, те у том смислу, портпарол суда пружа информације о раду суда и појединим предметима за које постоји интересовање јавности. У Основном суду у Бијељини секретар суда као портпарол руководи и радом *Press* службе Суда.

Press служба.

Основни суд у Бијељини је у јануару 2022. године формирао *Press* службу. Истом одлуком именовано је шест чланова и одређено да радом *Press* службе руководи секретар суда. *Press* служба Суда се оснива ради вршења послова из области информисања за потребе суда. Она се бави остваривањем сталне сарадње са медијима, организовањем и вођењем конференције за штампу, припремањем информација и саопштења за јавност, вођењем и уређивањем интернет презентација суда, као и другим послова из области информисања.

Web страница суда.

Web страница Основног суда у Бијељини служи као средство за достављање кључних порука и информација јавности и медијима. Обезбјеђивање тачних, ажурних и лако доступних информација на страници суда је од суштинског значаја. На *web* страници Основног суда у Бијељини могу се пронаћи основне информације о раду, надлежности и организацији Суда, информације о јавним набавкама. Осим тога, редовно се објављују актуелности везано за рад Суда, учешћа у семинарима и пројектима, саопштења за јавност, позиви за медије, као и друге значајне вијести.

Основни суд у Бијељини је 2021. године донио Правилник о начину објављивања одлука на *web* страници којим је детаљно дефинисао које се то одлуке могу објавити и на који начин се врши селекција информација у оквиру одлуке која се објављује. Правилником је прописано да се објављују анонимизирани одлуке за које предсједник суда или поступајући судија процјене да би требало да буду објављене. Анонимизација судских одлука је испуштање или замјена одређених података у судским одлукама. Постоји дистинкција између правила анонимизације судских одлука у кривичним и парничним предметима. У поступцима у којима је искључена јавности, судске одлуке се не објављују, него се објављује анонимизирано саопштење о одлуци. Објављивањем судских одлука јавност се информише о предметима за које постоји велико интересовање, те се врши демистификација рада правосудних институција, а све у складу са Смјерницама за објављивање тужилачких и судских одлука на службеним *web* страницама Високог судског и тужилачког савјета БиХ из 2021. године.

Интервју.

Основни суд у Бијељини, као транспарентна институција, путем различитих медија редовно пружа информације о својим активностима и пословима из надлежности, те је увијек спреман на сарадњу са грађанима и новинарима. Новинари који су заинтересовани за разговор са предсједником Суда, могу свој благовремен захтјев упутити Суду (најкасније 3 дана пред планирани интервју), те ће у најкраћем могућем року бити контактирани од стране *Press* службе Основног суда у Бијељини ради прецизирања термина и других појединости везаних за интервју. Захтјев обавезно треба да садржи сљедеће податке: име и презиме, назив медијске куће, контакт информације, тему разговора, лице с којим се жели разговарати, датим и вријеме интервју, предвиђено вријеме трајања интервју, додатна питања по потреби.

Друштвене мреже.

Путем *Facebook* друштвене мреже, Основни суд у Бијељини представља актуелне пројекте у којима учествује, статистичке податке о раду, одлуке које су од интереса за јавност, затим дијели разна обавјештења, занимљиве приче и фотографије са одржаних семинара, конференција и догађаја, промовише будуће догађаје важне за Суд и објављује све друге садржаје који могу бити од интереса за јавност и медије. *Facebook* страница суда, као и садржај који се пласира у надлежности је *Press* службе Основног суда у Бијељини, која редовно објављује и дијели новости које су значајне за Суд и кориснике судских услуга, те одговара на поруке и упите упућене од стране јавности. Званични *Facebook* налог Основног суда у Бијељини налази се на сљедећем линку: www.facebook.com/osnovnisudubijeljini.

ПРИСТУП ИНФОРМАЦИЈАМА

Свако физичко и правно лице има право приступа, у највећој могућој мјери у складу са јавним интересом, информацијама које су под контролом Основног суда у Бијељини, а суд има одговарајућу обавезу да објави такве информације, које право подлијеже само формалним радњама и ограничењима како је утврђено Законом о слободи приступа информацијама⁵. Ово право није апсолутно и може бити ограничено у складу са јавним интересом или у односу на личне информације којима право приступа има само физичко лице на које се исте односе, његов законски заступник или лице које је овластио у писаној форми.

У складу са Законом о слободи приступа информацијама, информација је сваки материјал којим се преносе чињенице, мишљења, подаци, или било који други садржај, укључујући сваку копију или њен дио, без обзира на облик или карактеристике, као и на то када је сачињена и како је класификована.

Захтјев за приступ информацијама које су под контролом Основног суда у Бијељини подноси се у писаној форми на једном од службених језика у Босни и Херцеговини.

Бесплатни образац захтјева за приступ информацијама налази се у прилогу овог Водича, а исти се може преузети и лично у просторијама Основног суда у Бијељини или путем службене интернет странице Основног суда у Бијељини. Захтјев се Суду предаје лично или путем препоручене поште. Захтјев за приступ информацијама мора да садржи:

1. Име и презиме подносиоца захтјева, односно назив органа државне власти или назив предузећа,
2. Јединствени матични број, односно јединствени идентификациони број подносиоца захтјева,
3. Адресу, односно сједиште подносиоца захтјева,
4. Довољно података у вези са природом и/или садржајем информација, како би се омогућило да суд проведе редовне активности у циљу проналажења захтјеваних информација;
5. Својеручни потпис.

⁵ Службени гласник Републике Српске, број 20/2001.

Ако се захтјев односи на личну информацију, онда захтјев, поред претходно наведених услова, може поднијети само физичко лице на које се захтјев односи, или законски заступник подносиоца захтјева или лице које је подносилац захтјева овластио у писаној форми за приступ информацији. Ако је захтјев сачињен од стране лица на које се односи, ово лице ће потписати захтјев и показати свој законом утврђен лични документ са фотографијом. Ако је захтјев сачињен од стране законског заступника подносиоца захтјева или лица које је овлашћено за приступ информацији, то лице ће потписати захтјев, показати свој законом утврђен лични документ са фотографијом, доказ о законском заступању или пуномоћ, као и копију законом утврђеног личног документа подносиоца захтјева. У случају да захтјев не испуњава напријед наведене формалне услове, подносилац захтјева ће бити обавијештен о томе најкасније у року од осам дана од дана пријема захтјева.

У случају да Основни суд у Бијељини не располаже нити има контролу над траженом информацијом, обавезан је да, у року од 15 дана од дана пријема захтјева, исти прослиједи надлежном јавном органу, о чему ће дописом обавијестити подносиоца захтјева.

По пријему захтјева за приступ информацији, суд ће предузети све редовне мјере да прикупи захтијеване информације, те размотри све чињенице и околности које су значајне за обраду захтјева. Подносилац захтјева се о одобравању или одбијању приступа информацијама обавјештава у року од 15 дана од дана пријема захтјева, који рок може бити продужен у складу са Законом.

Ако се одобри приступ информацији, било дјелимичној или цијелој информацији, о томе ће се дописом обавијестити подносилац захтјева.

Ако се одбије приступ информацији, било дјелимичној или цијелој информацији, суд о томе дописом обавјештава подносиоца захтјева, у ком се наводе разлози за одбијање приступа информацији као и правна поука.

ПРАВНИ ПОЈМОВНИК

А

Амнестија – ослобођење од кривичног гоњења или потпуно или дјелимично ослобођење од извршења казне, замјена изречене казне блажом казном, брисање осуде или укидање правних посљедица осуде поименично неодређеном броју лица на основу акта органа законодавне власти.

Ауторско дјело – ауторским дјелом сматра се индивидуална духовна творевина из подручја књижевности, науке и умјетности без обзира на врсту, начин и облик изражавања. Ауторским дјелом сматрају се писана дјела, говорна дјела, драмска и драмско-музичка дјела, музичка дјела, дјела с подручја сликарства, кипарства, архитектуре, фотографска дјела итд.

Адвокат – лице које се професионално бави адвокатуром као дјелатношћу чија је основна функција пружање стручне правне помоћи у складу са законом о адвокатури.

Б

Битно смањена урачунљивост - стање смањене способности за расуђивање и одлучивање, односно смањена способност учиниоца кривичног дјела да схвати значај свог дјела и да управља својим поступцима усљед неког од стања предвиђених законом.

Бланкетна кривична дјела - кривична дјела код којих законски опис само дјелимично одређује елементе кривичног дјела, док се преостали елементи кривичног дјела налазе у другим прописима.

Бранилац - адвокат, које заступа осумњиченог или оптуженог у кривичном односно окривљеног у прекршајном поступку поступку у функцији стручне помоћи приликом пружања одбране.

Д

Директни умишљај - однос учиниоца кривичног дјела према самом дјелу, постоји онда када је учинилац био свјестан свог дјела и хтио његово извршење.

Доказна средства - извори сазнања органа који води поступак о постојању или непостојању правно релевантних чињеница.

Доказни поступак - фаза поступка у којој поступајући орган, на основу доказних средстава, утврђује постојање или непостојање правно релевантних чињеница.

Доспјелост - тренутак од којег је повјерилац овлаштен захтијевати испуњење потраживања, а ако је обвеза новчана, тренутак од којег је овлаштен захтијевати њезину исплату.

Дужник – физичко или правно лице које дугује одређено давање или чињење другом лицу, тј. свом повјериоцу.

Е

Експропријација - принудно одузимање права својине на непокретности због постојања јавног интереса, уз исплату правичне новчане накнаде.

Екстрадиција – правни процес враћања (изручења) извршиоца кривичног дјела из једне државе у другу државу која захтијева екстрадицију, а ради вођења кривичног поступка или извршења казне.

Евентуални умишљај – однос извршиоца кривичног дјела према самом дјелу; постоји када је учинилац био свјестан да усљед његовог чињења или нечињења може наступити забрањена посљедица, али је пристао на њено наступање.

Ф

Физичко лице - индивидуално, самостално људско биће које има способност да буде носилац права и обавеза, односно правну способност, која се стиче рођењем и престаје смрћу.

Г

Главна расправа - фаза парничног поступка у којој се извођењем доказа утврђују чињенице на основу којих суд одлучује о постављеном тужбеном захтјеву.

Главни претрес - фаза кривичног поступка пред првостепеним судом у којој се непосредно, усмено и јавно, извођењем доказа утврђују чињенице на основу којих суд одлучује о постојању кривичног дјела, кривичној одговорности починиоца дјела и кривичној санкцији.

Х

Хипотека – заложно право на некретнинама које се стиче уписом овог права у земљишне књиге, а оптерећена непокретност остаје и даље у државини дужника, при чему путем овог инструмента осигурања се повјериоцу гарантује да ће наплатити своје потраживање из виједности некретнине, уколико дужник не исплати своје обавезе на вријеме.

И

Истрага - истрага обухвата процесне активности тужиоца или овлаштеног службеног лица, под којом се подразумијева предузимање свих законом предвиђених радњи и мјера у циљу откривања трагова кривичног дјела и учиниоца, проналаска и чувања доказа о кривичном дјелу и учиниоцу, који би се као докази могли користити у кривичном поступку, а на основу прикупљених доказа се одлучује да ли ће се подићи оптужница.

Изузеће - институт права којим се из поступка изузимају судије и друга лица када постоје разлози за изузеће прописани законом, као што су сродство, блиски однос, пословни однос са другим учесницима у поступку.

Извршност судске одлуке – својство судске одлуке које настаје протеком рока за добровољно испуњење одређене обавезе (парационог рока)

Извршна исправа - правни акт на основу кога се може тражити принудно извршење потраживања које је утврђено тим актом (на примјер пресуда).

Ј

Јемство - уговор којим се треће лице као јемац обавезује повјериоцу да ће испунити обавезу дужника ако то дужник не учини.

Јавна исправа - она исправа коју је у прописаном облику издао или потврдио државни или други овлаштени орган, као што су изводи из матичних књига, школско свједочанство, увјерења и слично.

Јавно правобранилаштво - самостални државни орган који се стара о заштити имовинских и других грађанско-правних интереса државе или других субјеката јавне власти (ентитета, општине, градова).

Јавно тужилаштво - самостални државни орган, који у оквиру права и дужности прописаних законом, предузима истражне радње и гоњење лица за које се сумња да су учинила кривична дјела.

Јурисдикција - судска надлежност, судска власт.

К

Камата - цијена употребе туђих новчаних средстава.

Казна - врста санкције којом се одговорном учиниоцу кривичног дјела или прекршаја принудно одузимају или ограничавају одређене слободе и права (новчана казна, казна затвора).

Казнена евиденција - евиденција о кривичним осудама коју води Министарство унутрашњих послова.

Клевета - изношење по част и углед штетних неистинитих тврдњи о неком лицу, што за последицу може имати обавезу да се оклеветаном лицу надокнади нематеријална штета због повреде части и угледа.

Крајња нужда - постоји када је дјело учињено да би учинилац од себе или другог отклонио истовремену нескривљену опасност која се на други начин није могла отклонити, уколико учињено зло није веће од зла које је пријетило (основ који искључује постојање кривичног дјела).

Кривица - Кривица постоји ако је учинилац у вријеме извршења кривичног дјела био урачунљив и при томе поступао с умишљајем или из нехата.

Кривична пријава - усмено или писмено обавјештење надлежном јавном тужиоцу да је извршено кривично дјело које се гони по службеној дужности.

Кривично дјело - противправно дјело које је законом прописано као кривично дјело, чија су обиљежја прописана законом и за које је законом прописана кривичноправна санкција

Л

Литиспенденција - постојање парничног поступка који се између истих странака и по истом тужбеном захтјеву већ води пред парничним судом, који за посљедицу има одбацивање тужбе која је касније поднијета.

М

Медијација - Медијација је поступак у којем треће неутрално лице (медијатор) помаже странкама у настојању да постигну обострано прихватљиво рјешење спора.

Мериторна судска одлука – одлука којом је у судском поступку одлучено о захтјеву странке или главном предмету одлучивања (*meritum causae*).

Мјеница - мјеница је хартија од вриједности која гласи на одређени износ новца, која имаоцу мјенице (повјериоцу) даје право да тај износ наплати од лица која су у њој назначена као дужници.

Мјере безбједности - санкције усмјерене на отклањање стања или услова који могу бити од утицаја да починилац убудуће не врши кривична дјела (на примјер забрана управљања моторним возилом).

Мјере упозорења - санкције које кривични суд изриче одговорном починиоцу кривичног дјела у ситуацијама када на основу свих околности процијени да ће и пријетњом кажњавања постићи сврху кажњавања.

Мјесна надлежност суда - право и дужност стварно надлежног суда да рјешава у конкретној правној ствари са своје територије.

Н

Нагодба - уговор којим странке уређују међусобна права и обавезе, те тако рјешавају међусобни спор.

Ne bis in idem - начело кривичног процесног права према којем једном правоснажно пресуђена кривична ствар не може поново бити предмет кривичног поступка (не два пута о истом).

Нехат – постоји када је учинилац био свјестан да усљед његовог чињења или нечињења може наступити забрањена посљедица, али је олако држао да ће је моћи спријечити или да она неће наступити (свјесни нехат) или када учинилац није био свјестан могућности наступања забрањене посљедице, иако је према околностима и према својим личним својствима био дужан и могао бити свјестан те могућности (несвјесни нехат).

Неурачунљивост - неспособност учиниоца кривичног дјела да схвати значај свог дјела и да управља својим поступцима приликом извршења кривичног дјела.

Новчана казна - врста санкције која се састоји у обавези учиниоца кривичног дјела, прекршаја или привредног пријеступа да у корист државе плати одмјерени новчани износ.

Нужна одбрана - одбрана која је потребна да би се од себе или другог лица одбио истовремени, противправни напад (дјело учињено у нужној одбрани није кривично дјело).

О

Оптужница – оптужни акт јавног тужиоца који се у правилу подиже након проведене истраге, а којим се започиње кривични поступак.

Остарилац – умрло лице иза којег се води оставински поступак, односно поступак за расправљање заоставштине.

П

Потраживање - захтјев повјериоца да му дужник изврши одређену радњу, која се може односити на одређено давање, чињење, трпљење или пропуштање.

Правно лице - друштвена творевина којој је правни поредак признао способност да буде носилац права и обавеза.

Правоснажност судске одлуке – својство коначне судске одлуке које се састоји од тога да се одлука у тој правној ствари више не може нападати редовним правним лијеком, односно да се више не може укинути или измијенити у инстанционом поступку.

Приједлог за извршење - писани акт тражиоца извршења упучен суду којим се покреће извршни поступак ради принудног намирења његовог потраживања.

Притвор – најстрожа мјера кривично-процесне присиле којом се окривљеном одузима слобода у току кривичног поступка, а ради неометаног вођења кривичног поступка и заштите права и слобода других лица.

С

Стечај - судски поступак над имовином дужника који је постао инсолвентан, односно неспособан да измири своја новчане обавезе.

Стечајна маса - цјелокупна дужникова имовина у вријеме отварања стечајног поступка, те имовина коју он стекне током стечајнога поступка, која служи намирењу трошкова стечајнога поступка и потраживања повјерилаца стечајног дужника.

Стечајни управник - стручњак који преузима улогу управљања предузећем над којим је отворен стечај.

Ш

Штета - умањење нечије имовине, односно спречавање њеног увећања (материјална штета) или посљедица проузроковања физичког бола, страха, наружености или психичког бола због повреде части и угледа (нематеријална штета).

Т

Терет доказивања - обавеза странке у поступку да докаже истинитост тврдњи о постојању чињеница на које се позива, односно на којој заснива своје захтјеве.

У

Увиђај - доказно средство путем којег поступајући орган на основу сопственог чулног опажања утврђује постојање релевантних чињеница.

Укидање пресуде или рјешења - одлука надлежног суда по правном лијеку којом се побијана одлука ставља ван снаге, а предмет враћа нижестепеном суду на поновни поступак.

Умишљај - однос учиниоца према кривичном дјелу који подразумијева да је учинилац био свјестан могућности наступања посљедице, а такву је посљедицу желио или је на њу пристао.

Урачунљивост - способност неког лица да схвати значај свог дјела и да управља својим поступцима што је неопходан услов за постојање кривице, односно кривичне одговорности за учињено кривично дјело.

Условна осуда - санкција из групе мјера упозорења која се изриче у ситуацији када се може очекивати да ће упозорење уз претњу казном довољно утицати на учиниоца да више не врши казнена дјела; условном осудом суд утврђује казну и истовремено одређује да се она неће извршити ако осуђени за време проверавања не учини ново казнено дјело.

В

Ванредни правни лијек - правна средства која странке користе ради побијања правоснажних судских одлука против којих се не може изјавити редовни правни лијек.

Вјеродостојна исправа - исправа на основу које се одређује извршење ради намирања новчаног потраживања тражиоца извршења (фактура-рачун, мјеница, чек, извод из пословних књига).

Вјештачење - доказно средство путем којег суд сазнаје правно релевантне чињеница преко лица која посједују стручна знања којима суд не располаже (љекари, економисти, инжењери).

З

Забрана *Reformatio in peius* - институт кривичног процесног права који забрањује другостепеном суду да окривљеном изрекне тежу санкцију од првобитно изречене, када одлучује по жалби окривљеног.

Завјештање (тестамент) - законом уређени облик последње изјаве воље (судски тестамент, својеручни тестамент, завјештање пред свједоцима, усмено завјештање, војно завјештање, бродско завјештање, конзуларно завјештање, тестамент пред нотаром).

Задржавање - право органа унутрашњих послова да у преткривичном поступку лиши слободе (најдуже до 48 часова) лице ако постоји неки од разлога за одређивање притвора, док је прекршајном поступку то мјера обезбјеђења присуства окривљеног.

Заступник - лице које води парницу умјесто странке и у њено име, тако да радње суда непосредно дјелују према странци, а не према заступнику, притом радње које предузима заступник имају значај као да их је предузела сама странка.

Затвор - казна која се пресудом изриче осуђеном лицу након спроведеног кривичног поступка.

Законско наслеђивање - наслеђивање на основу одређених чињеница предвиђених законом (сродство, брачна веза).

Заоставштина – сва насљеђивању подобна права која су оставиоцу припадала до тренутка смрти.

Застарјелост - у грађанском праву представља губитак права повјериоца да, због протеча законом предвиђеног времена, од дужника захтијева испуњење обавезе путем суда, док у кривичном праву представља губитак могућности надлежног државног органа да покрене кривични поступак, да води кривични поступак или да изврши кривичну санкцију, због протеча времена које је законом предвиђено (исто важи и за друге казнене поступке).

Ж

Жалба - редовни правни лијек против првостепене одлуке суда у свим поступцима (суштински представља захтјев да се првостепена пресуда, односно рјешење преиначи или укине).

